

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти
освітнього ступеню *«бакалавр»*
галузі знань *07 «Управління та адміністрування»*
спеціальності *071 «Облік і оподаткування»*
всіх форм навчання

Обговорено та рекомендовано
на засіданні кафедри
бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту
Протокол № 11 від 16 квітня 2022 р.

Чернігів – 2022

ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ: методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти освітнього ступеню «бакалавр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / Укл.: Клименко Т.В. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2022. 32 с.

- Укладач:* **Клименко Тетяна Вікторівна,**
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
НУ «Чернігівська політехніка»
- Відповідальний за випуск:* **Юрченко Марина Євгеніївна,**
кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
НУ «Чернігівська політехніка»
- Рецензент:* **Сидоренко Олександр Олексійович,**
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
НУ «Чернігівська політехніка»

ВСТУП

Економічний аналіз є комплексним дослідженням різних напрямів діяльності суб'єкта господарювання на основі використання відповідних джерел інформації, вивчення окремих об'єктів фінансово-господарської діяльності, виявлення і вимірювання впливу факторів на результати такої діяльності, зіставлення витрат і результатів, узагальнення результатів аналізу та обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень з метою відбору найбільш оптимального.

Вивчення навчальної дисципліни «Теорія економічного аналізу» спрямовано на посилення економічної та аналітичної підготовки здобувачів вищої освіти, надання їм теоретичних знань і практичних навичок з використання методів обробки економічної інформації для подальшого використання її в управлінні суб'єктом господарювання.

Мета вивчення навчальної дисципліни полягає у формуванні в майбутніх фахівцях фундаментальних знань щодо розуміння сутності економічного аналізу, осмислення основних методів і методик аналітичного дослідження, їх застосування на різних стадіях процесу розробки та прийняття управлінських рішень.

Основним завданням вивчення дисципліни є підготовка здобувачів вищої освіти з питань:

- розуміння сутності й ролі економічного аналізу в системі управління суб'єктом господарювання;
- закладення основи знань теоретико-методичних аспектів і навичок використання основних методів та методичних прийомів економічного аналізу;
- виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства;
- інтерпретації результатів аналізу та вироблення рекомендацій щодо покращення стану підприємства та ін.

У підсумку, здобувач вищої освіти має:

знати: етапи становлення і розвитку економічного аналізу, його місце у системі управління підприємством; економічні терміни, ключові показники діяльності суб'єкта господарювання, їх взаємозв'язки і взаємозалежності; сутність, умови застосування показників діяльності суб'єкта господарювання; сучасний арсенал методів і прийомів економічного аналізу діяльності підприємства; принципи і методи обґрунтування управлінських рішень, виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності;

вміти: проводити дослідження змін економічних явищ і процесів; застосовувати засоби й методи для вивчення ситуацій або проблем в економіці; обґрунтовувати об'єктивні висновки та пропозиції за результатами проведених досліджень; завершувати аналіз ситуацій розробкою проекту управлінського рішення; набути навички в оформленні аналітичних висновків на запит користувачів відповідно до стандартів аналітичного процесу.

Тема 1.
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Питання для обговорення:

- 1.1. Економічний аналіз та його роль в управлінні підприємством.
- 1.2. Завдання, предмет та об'єкти економічного аналізу.
- 1.3. Принципи економічного аналізу.
- 1.4. Основні категорії економічного аналізу.
- 1.5. Види економічного аналізу.

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Дайте визначення поняттю «економічний аналіз».
2. Які вимоги висуваються до економічного аналізу в конкурентному середовищі?
3. Назвіть завдання економічного аналізу.
4. Що є предметом економічного аналізу?
5. Наведіть об'єкти економічного аналізу.
6. Охарактеризуйте принципи економічного аналізу.
7. Дайте визначення категорії «резерви».
8. Визначте види виробничих резервів за класифікаційними ознаками.
9. Що розуміють під фактором в економічному аналізі?
10. Які виділяються види факторів за ознаками?
11. З яких «умовних» частин складається економічний аналіз? Дайте їх коротку характеристику.
12. Які види економічного аналізу за ознаками?

Тематика рефератів:

1. Історія і перспективи розвитку аналізу господарської діяльності.
2. Критичний огляд визначення аналізу в сучасній літературі.
3. Взаємозв'язок аналізу діяльності суб'єктів господарювання з іншими дисциплінами.
4. Роль економічного аналізу в системі управлінського обліку.
5. Характеристика функціонально-вартісного аналізу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:

1. Аналіз – це спосіб дослідження, який полягає у:

- А) визначенні змін економічних процесів в часі та просторі;
- Б) визначенні кількісного значення деяких величин шляхом виміру;
- В) вимірі двох комплексів взаємопов'язаних показників, які прагнуть до рівноваги;
- Г) розподіленні цілого на складові елементи та відокремленому дослідженні властивостей і зв'язків кожного з них.

2. Предметом економічного аналізу є:

- А) дані бухгалтерської та статистичної звітності;
- Б) причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ і процесів;
- В) фінансові результати діяльності підприємства.

3. Господарська діяльність країни, регіону чи окремого підприємства, структурного підрозділу, підприємця для економічного аналізу є:

- А) об'єктом дослідження;
- Б) законом розвитку;
- В) предметом дослідження;
- Г) основним завданням аналізу.

4. Який принцип передбачає, що вивчення кожного об'єкту повинно відбуватися з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, взаємозалежності та взаємної підпорядкованості його окремих елементів?

- А) дієвості; Б) комплексності;
В) науковості; Г) системності.

5. Фактори – це:

А) невикористані можливості росту та вдосконалення господарської діяльності підприємства;

Б) показники, що характеризують масові, якісно однорідні економічні явища;

В) причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ і процесів;

Г) рушійні сили виробничих і економічних процесів і явищ, що визначають характер або суттєві риси їх розвитку.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Охарактеризувати взаємозв'язок економічного аналізу як науки з:

- економічною теорією;
- математикою;
- бухгалтерським обліком;
- статистикою;
- плануванням;
- аудитом.

Завдання 2. Встановити відповідність між основними принципами економічного аналізу та їх характеристиками.

Таблиця 1.1 – Принципи економічного аналізу та їх характеристика

Принципи	Характеристика
1. Науковість.	А. Повне та всебічне вивчення економічних явищ і процесів для забезпечення їх об'єктивної оцінки.
2. Системність.	Б. Використання результатів економічного аналізу для прийняття управлінських рішень.
3. Комплексність.	В. Застосування науково обґрунтованих методів і прийомів для проведення аналітичних досліджень.
4. Конкретність.	Г. Правильність, реальність даних, відображення реального стану суб'єкта господарювання шляхом критичного і безстороннього дослідження економічних явищ, формулювання обґрунтованих висновків і рекомендацій.
5. Дієвість.	Д. Дослідження економічних явищ і процесів як цілісних систем, які складаються з елементів, що між собою взаємодіють.
6. Ефективність.	Е. Аналіз ґрунтується не на абстрактних, абстрагованих, відособлених, далеких від дійсності даних, а на конкретних, реально існуючих, достатньо точних показниках.
7. Об'єктивність.	Ж. Очікуваний економічний ефект від результатів проведення аналізу має бути значно вищим, ніж витрати на його проведення.

Завдання 3. Встановити відповідність між основними функціями економічного аналізу та їх характеристиками.

Таблиця 1.2 – Функції економічного аналізу та їх характеристика

Функції	Характеристика
1. Оцінювальна. 2. Діагностична. 3. Пошукова. 4. Контрольна. 5. Експертна. 6. Моніторингова.	<p>А. Експертиза управлінських рішень, проектів, пропозицій і рекомендацій, що полягає у з'ясуванні обґрунтованості та відповідності цілям (нормам, стандартам) управління і наслідків від їх реалізації.</p> <p>Б. Виявлення й обґрунтування резервів розвитку досліджуваних об'єктів, розроблення варіантів дій, спрямованих на досягнення бажаного стану, попередження та нейтралізації різного роду відхилень, диспропорцій, несприятливих і ризикових ситуацій, шляхів і засобів реалізації управлінських рішень.</p> <p>В. Постійне безперервне спостереження за станом об'єктів управління та його відповідністю встановленим нормам (стандартам, цільовим параметрам) і потенційним можливостям, за їх інтенсивністю і динамікою, а також своєчасне інформування про ризик настання несприятливих ситуацій.</p> <p>Г. Проведення контрольних процедур щодо виконання прийнятих управлінських рішень, ефективністю використання ресурсів та дотриманням норм і стандартів.</p> <p>Д. Дослідження причинно-наслідкових зв'язків між досліджуваними об'єктами, ідентифікація відхилень від цільових параметрів і потенційних можливостей, диспропорцій, можливостей виникнення несприятливих і ризикових ситуацій, їх інтенсивності та динаміки, визначення впливу факторів на них.</p> <p>Е. Визначення стану об'єктів дослідження та його відповідності цільовим параметрам і потенційним можливостям, виявлення загальних тенденцій, закономірних змін та їх інтенсивності.</p>

Завдання 4. Встановити відповідність між класифікаційними ознаками економічного аналізу та його видами.

Таблиця 1.3 – Класифікаційні ознаки та види економічного аналізу

Класифікаційні ознаки	Види
1. За часом дослідження процесів і явищ. 2. За галузевою ознакою. 3. За методикою вивчення об'єктів. 4. За суб'єктами (користувачами) аналізу. 5. За охопленням об'єктів, що вивчаються.	<p>А. Суцільний, вибірковий. Б. Внутрішній, зовнішній. В. Порівняльний, факторний, діагностичний, маржинальний, функціонально-вартісний. Г. Прогнозний (перспективний), оперативний, поточний (ретроспективний). Д. Галузевий, міжгалузевий.</p>

Завдання 5. Встановити відповідність між видами економічного аналізу та їх характеристиками.

Таблиця 1.4 – Види економічного аналізу та їх характеристика

Види	Характеристика
1. Поточний (ретроспективний) аналіз. 2. Перспективний аналіз. 3. Функціонально-вартісний аналіз. 4. Оперативний аналіз. 5. Внутрішньогосподарський аналіз.	<p>А. Аналіз діяльності структурних підрозділів підприємства.</p> <p>Б. Здійснюється за результатами діяльності підприємства за минулий (звітний) період (місяць, квартал, рік); при цьому оцінюється діяльність підприємства і його структурних підрозділів.</p> <p>В. Система щоденного вивчення виконання планових завдань з метою швидкого втручання в разі потреби у процес виробництва для забезпечення безперервного і ефективного функціонування господарського комплексу.</p> <p>Г. Аналіз результатів господарської діяльності, який здійснюється для визначення їх можливих значень у майбутньому з метою здійснення прогнозу і визначення перспектив розвитку підприємства.</p> <p>Д. Метод системного дослідження функцій окремого виробу або певного виробничо-господарського процесу, або ж управлінської структури, який спрямований на мінімізацію витрат у сферах проектування, освоєння виробництва, збуту.</p>

Тема 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Питання для обговорення:

- 2.1. Елементи організації аналітичної роботи
- 2.2. Основні етапи економічного аналізу.
- 2.3. Виконавці економічного аналізу.
- 2.4. Форми організації економічного аналізу.

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Які основні положення визначають організацію економічного аналізу?
2. Які елементи має містити план аналітичної роботи?
3. Охарактеризуйте основні етапи аналітичної роботи.
4. Визначте зовнішніх і внутрішніх виконавців економічного аналізу та напрямки їх дослідження.
5. Охарактеризуйте основні форми організації економічного аналізу.
6. У чому взаємозв'язок функцій економічного аналізу та форм його організації?

Тематика рефератів:

1. Форми та методи організації аналітичної роботи
2. Економічна діагностика – важливий вид стратегічного аналізу на підприємстві, його організація.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:

1. Упорядкованість змісту організації економічного аналізу, зовнішній вираз цього змісту, а також внутрішні зв'язки між суб'єктами економічного аналізу та особливості підпорядкування цих суб'єктів є:

- А) інформаційним забезпеченням економічного аналізу;
- Б) методом економічного аналізу;
- В) принципом економічного аналізу;
- Г) формою організації економічного аналізу.

2. До основних вимог щодо організації економічного аналізу не належать:

- А) ліцензування і сертифікація;
- Б) науковий характер;
- В) науково-методичне забезпечення;
- Г) обґрунтований розподіл обов'язків між виконавцями;
- Д) регламентація та уніфікація;

3. Зовнішніми виконавцями економічного аналізу є:

- А) бухгалтерія;
- Б) аудиторська фірма;
- В) планово-економічний відділ;
- Г) складське господарство.

4. Тематичний план економічного аналізу – це план проведення аналізу з питань, які вимагають:

- А) зведення і групування;
- Б) поверхневого вивчення;
- В) поглибленого вивчення;
- Г) статистичної і логічної обробки;
- Д) часткового вивчення.

5. Аналітична робота на підприємстві розпочинається з:

- А) визначення конкретних виконавців;
- Б) збирання та оприлюднення необхідної інформації;
- В) розподілу винагороди за працю аналітикам;
- Г) планування;
- Д) розробки різних макетів таблиць і графіків.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Встановити відповідність між етапами економічного аналізу та їх характеристиками.

Таблиця 2.1 – Характеристика етапів економічного аналізу

Етапи	Види аналітичних робіт
1. Підготовчий 2. Основний 3. Завершальний	А. Конструктивні заходи: розробка заходів щодо реалізації виявлених резервів підвищення ефективності господарської діяльності; оформлення та передача результатів аналізу менеджменту підприємства; використання результатів аналізу у прийнятті управлінських рішень та контроль за їх виконанням тощо. Б. Технічні заходи: формулювання мети і завдань; визначення

Етапи	Види аналітичних робіт
	об'єкта і предмета дослідження; вибір методики та методів аналізу, системи показників; матеріально-технічне забезпечення тощо. В. Аналітичні та прогностичні заходи: збирання та перевірка правильності інформації; статистична обробка та узагальнення даних; порівняльний аналіз досліджуваних показників; оцінка стану та ефективності діяльності; факторний аналіз; виявлення резервів підвищення ефективності господарювання тощо.

Завдання 2. Встановити відповідність між внутрішніми виконавцями економічного аналізу на великому підприємстві та змістом аналітичних функцій, які на них покладені.

Таблиця 2.2 – Аналітичні функції внутрішніх виконавців економічного аналізу та їх характеристика

Підрозділи	Види аналітичних робіт
1. Планово-економічний 2. Відділ кадрів (відділ праці та заробітної плати) 3. Бухгалтерія 4. Відділ головного механіка 5. Відділ постачання 6. Відділ збуту	А. Розроблення заходів із покращення використання ресурсів і резервів підприємства; оцінка виконання плану випуску продукції та ритмічності виробництва. Б. Оцінка забезпеченості підприємства робочою силою; аналіз використання робочого часу. В. Контроль та аналіз виконання кошторисів витрат; аналіз виробничої собівартості товарної та реалізованої продукції, витрат на 1 грн товарної продукції; аналіз рентабельності, стану розрахунків, оборотних активів тощо. Г. Аналіз використання виробничих потужностей; оцінка технічного стану основних засобів; розробка та оцінка ефективності заходів з модернізації обладнання. Д. Оцінка виконання планів з постачання матеріальних ресурсів за обсягами, номенклатурою, строками; аналіз стану складського господарства, обсягів і оптимальності ТМЦ. Е. Оцінка величини транспортно-заготівельних витрат та можливих резервів їх економії; аналіз виконання договірних зобов'язань і планів постачання продукції споживачам; аналіз кон'юнктури ринку

Завдання 3. Встановити відповідність між формами організації економічного аналізу та їх характеристиками.

Таблиця 2.3 – Форми організації економічного аналізу та їх характеристика

Етапи	Види аналітичних робіт
1. Централізована 2. Децентралізована 3. Змішана	А. Передбачає розосередження економічного аналізу за виробничими та функціональними підрозділами. Б. Передбачає, що керівництво, комплексний аналіз та оцінка господарської діяльності, узагальнення результатів аналізу проводиться головним бухгалтером (економістом) та його службами; тематичний аналіз – структурними підрозділами за напрямками їх діяльності. В. Передбачає зосередження всього або значної частини економічного аналізу на одному спеціалізованому структурному підрозділі.

Тема 3.
ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Питання для обговорення:

- 3.1. Інформаційне забезпечення економічного аналізу.
- 3.2. Вимоги до економічної інформації.
- 3.3. Властивості інформаційної системи економічного аналізу.
- 3.4. Форми відображення результатів економічного аналізу

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Охарактеризуйте зміст понять «економічна інформація» та «система економічної інформації».
2. У чому головна мета та призначення інформаційних потоків?
3. Дайте визначення інформаційному забезпеченню економічного аналізу.
4. Які основні елементи системи інформаційного забезпечення економічного аналізу?
5. Які види економічної інформації за класифікаційними ознаками?
6. Охарактеризуйте вимоги до формування інформаційної бази.
7. Які властивості інформаційної системи економічного аналізу?
8. Які основні джерела інформаційного забезпечення економічного аналізу?
9. Які існують форми відображення результатів економічного аналізу?

Тематика рефератів:

1. Аналіз корисності інформації як економічного блага.
2. Інформаційні технології для проведення економічного аналізу на підприємстві.
3. Теоретичні аспекти управлінського аналізу.
4. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та способи їх нейтралізації.
5. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки відповідно до потреб економічного аналізу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:

1. Сукупність різних відомостей економічного характеру, які виникають у процесі господарської діяльності та управлінні підприємством, є:

- А) економіко-економічними методами;
- Б) економічною інформацією;
- В) принципами економічного аналізу;
- Г) формою організації економічного аналізу.

2. Система даних і способи їх обробки, що дають змогу виявити реальну діяльність об'єкта, дію факторів, що його визначають, а також можливості здійснення необхідних управлінських дій, – це:

- А) інформаційне забезпечення економічного аналізу
- Б) метод економічного аналізу;
- В) принцип економічного аналізу;
- Г) форма організації економічного аналізу.

3. Формами відображення результатів аналізу є:

- А) рахунки бухгалтерського обліку та дані фінансової звітності;
- Б) динамічні ряди основних показників виробничої діяльності;
- В) відомості аналітичного обліку;
- Г) аналітичні та накопичувально-групувальні таблиці, аналітичні записки.

4. Облікові джерела інформації включають у себе:

- А) комп'ютерне програмне забезпечення;
- Б) документи статистичної звітності;
- В) документи статистичного обліку;
- Г) документи бухгалтерського обліку;
- Д) бланки суворої звітності.

5. Спеціальна звітність, яка складається на підставі даних бухгалтерського обліку та призначена для задоволення інформаційних потреб внутрішніх користувачів, є звітністю:

- А) внутрішньогосподарською (управлінською);
- Б) зовнішньою;
- В) плановою.
- Г) податковою;
- Д) статистичною.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Встановити відповідність між категоріями у сфері інформаційного забезпечення економічного аналізу та їх визначеннями.

Таблиця 3.1 – Категорії інформаційного забезпечення економічного аналізу та їх визначення

Категорія	Визначення
1. Інформація	<p>А. Сукупність методів генерації, передання та переробки інформації в усіх ланках економіки суб'єкта господарювання.</p> <p>Б. Сукупність відомостей економічного характеру, які виникають у процесі господарської діяльності та управління підприємством.</p> <p>В. Система даних і способів їх одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, яка створена з метою вироблення управлінських рішень.</p> <p>Г. Розробка моделей можливого вирішення проблем на основі інформаційних даних, прогнозування науково-економічної ситуації, формування еталонного уявлення про об'єкти дослідження.</p> <p>Д. Документовані або публічно оголошені відомості про події, явища, які відбуваються у суспільстві.</p>
2. Економічна інформація	
3. Система економічної інформації	
4. Інформаційне забезпечення	
5. Інформаційне моделювання	

Завдання 2. Встановити відповідність між вимогами, які висуваються до організації інформаційного забезпечення економічного аналізу, з їх характеристикою.

Таблиця 3.2 – Вимоги до організації інформаційного забезпечення економічного аналізу та їх характеристика

Вимоги	Характеристика
1. Аналітичність інформації. 2. Об'єктивність інформації. 3. Економічність (раціональність) інформації. 4. Єдність інформації.	А. Система інформації повинна потребувати мінімум затрат на збирання, опрацювання, зберігання та використання даних. Б. Інформація повинна бути достовірною. В. Необхідність усунення відокремленості та дублювання різних джерел інформації, тобто кожне економічне явище повинно реєструватися тільки один раз. Г. Інформація повинна відповідати потребам економічного аналізу, тобто забезпечувати надходження даних саме про ті напрями діяльності і з тією деталізацією, що необхідна для всебічного вивчення економічних явищ і процесів, виявлення впливу факторів і визначення резервів господарювання.

Завдання 3. Визначити вид джерела інформації, результати оформити в таблиці.

Таблиця 3.3 – Розподіл за видами джерел інформації для економічного аналізу

Джерело інформації	Вид джерела інформації		
	Планові	Обліково-звітні	Необлікові
прибутковий касовий ордер			
звіт про рух грошових коштів			
звітна калькуляція собівартості продукції			
інвентаризаційна відомість			
бізнес-план			
договір купівлі-продажу			
накази керівника підприємства			
звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)			
акт ревізії			
податкова декларація з податку на прибуток підприємства			
штатний розклад			
звіт про використання робочого часу			

Завдання 4. Встановити відповідність між формами фінансової звітності та їх значенням для потреб економічного аналізу.

Таблиця 3.4 – Напрями використання фінансової звітності для потреб економічного аналізу

Форма фінансової звітності	Напрями використання
1. Баланс (Звіт про фінансовий стан). 2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). 3. Звіт про власний	А. Аналіз динаміки власного капіталу та його складових; оцінка структури власного капіталу. Б. аналіз забезпеченості, руху та ефективності використання грошових коштів за видами діяльності. В. Аналіз облікової політики підприємства, ризиків, господарської діяльності.

капітал. 4. Звіт про рух грошових коштів. 5. Примітки до фінансової звітності.	Г. Аналіз обсягу, складу, структури доходів, витрат, фінансових результатів, рентабельності (збитковості), стану підприємства на ринку цінних паперів. Д. Аналіз обсягу, складу, структури та динаміки активів і пасивів; оцінка платоспроможності та фінансової стійкості.
--	--

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1. Представити вхідні та розрахункові дані у вигляді таблиці і графіку, враховуючи такі дані.

Згідно плану було передбачено протягом п'яти років виробити продукції в таких обсягах (тис. од.): 250; 270; 310; 285; 280.

Фактичні обсяги виробництва становили (тис. од.): 260; 280; 305; 300; 270.

Проаналізувати рівень виконання плану з виробництва продукції за роками.

Задача 2. Представити вхідні та розрахункові дані у вигляді таблиць і графіків, враховуючи наступне.

За два досліджувані роки підприємство має такі дані:

1) реалізовано продукції за роками (тонн):

- приватним підприємствам – 720; 755;
- бюджетним установам – 425; 440;
- населенню – 120; 110;

2) нараховані доходи за реалізацію продукції за роками (тис. грн):

- приватним підприємствам – 2700; 2850;
- бюджетним установам – 1600; 1650;
- населенню – 450; 415;

3) надійшла оплата за поставлену продукцію за роками (тис. грн) від:

- приватних підприємств – 2550; 2340;
- бюджетних установ – 1450; 1640;
- населення – 435; 385.

Провести порівняльний аналіз структури і динаміки реалізації та оплати за продукцію, доходів і зробити відповідні висновки.

Тема 4.
МЕТОДИ ПЕРВИННОЇ ОБРОБКИ ТА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ДАНИХ
В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Питання для обговорення:

- 4.1. Система аналітичних показників та їх класифікація.
- 4.2. Метод та методика економічного аналізу.
- 4.3. Методичні прийоми економічного аналізу.
- 4.4. Абсолютні, відносні та середні величини.

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Дайте визначення аналітичному показнику та розкрийте його зміст.
2. Охарактеризуйте основні види аналітичних показників.
3. Дайте визначення категорії «метод» та поняттю «метод економічного аналізу».
4. У чому полягають характерні особливості методу економічного аналізу?
5. Дайте визначення методиці економічного аналізу.
6. У чому полягає сутність порівняння в економічному аналізі?
7. Які способи приведення інформації до зіставного вигляду?
8. Назвіть основні форми порівняння.
9. Охарактеризуйте основні види групування інформації.
10. Визначте послідовність проведення групування інформації.
11. У чому полягає сутність деталізації інформації та які її види?
12. Яка мета застосування балансового прийому в економічному аналізі?
13. Які особливості використання абсолютних і відносних величин?
14. Які існують основні види відносних величин?
15. Що показують ланцюгові та базисні темпи росту?
16. Які існують способи визначення темпу приросту?
17. Для чого застосують середні величини? Які існують види середніх величин?

Тематика рефератів:

1. Методика економічного аналізу: сутність та елементи.
2. Синергія методів аналізу і синтезу в науковому пізнанні економіки підприємств.
3. Сутність системного підходу та його застосування в економічному аналізі.
4. Сутність та сфери використання порівняльного методу економічного аналізу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:

1. Під методом в економічному аналізі розуміють:

- А) вміння бачити перспективу розвитку економічних процесів;
 Б) діалектичний підхід до вивчення господарських процесів в їх становленні і розвитку;
 В) комплекс прийомів аналітичних розрахунків;
 Г) спосіб вивчення даних бухгалтерського обліку.

2. Моделі взаємозв'язків, у яких результативний показник є добутком кількох факторів, називаються:

- А) адитивними; Б) змішаними;
 В) кратними; Г) мультиплікативними.

3. Згідно балансового методу залишки нереалізованої продукції на кінець періоду дорівнюватимуть:

- А) $Z_k = Q_{vp} - Z_p - Q_{rp}$;
 Б) $Z_k = Z_p - Q_{vp} + Q_{rp}$;

В) $Z_k = Z_p + Q_{вп} - Q_{рп}$;

Г) $Z_k = Z_p + Q_{рп} - Q_{вп}$,

де Z_p/k – залишки нереалізованої продукції на початок/кінець періоду; $Q_{вп}$ – обсяг виготовленої продукції; $Q_{рп}$ – обсяг реалізованої продукції.

4. Для характеристики масових, якісно однорідних економічних явищ з метою виявлення найбільш типових рис сукупності, використовують:

А) показники структури;

Б) середні величини;

В) абсолютні величини;

Г) відносні величини.

5. Ланцюговий темп росту – це:

А) відношення показника періоду, який аналізується, до показника попереднього періоду;

Б) відсоткове відношення абсолютного приросту до базового показника;

В) співвідношення між різнойменними показниками;

Г) частка від підсумку.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Встановити відповідність між методичними прийоми економічного аналізу з їх характеристикою.

Таблиця 4.1 – Методичні прийоми економічного аналізу та їх характеристика

Методичні прийоми	Характеристика
1. Відносні величини 2. Середні величини 3. Прийом порівняння 4. Прийом визначення структури 5. Метод повних ланцюгових підстановок	<p>А. Використовується для характеристики частки складових частин цілого в їх загальному підсумку.</p> <p>Б. Використовується тоді, коли необхідно проаналізувати, як змінився фактичний рівень показника порівняно з плановим, попереднім звітним періодом, нормативом.</p> <p>В. Відображає співвідношення величини одного окремого явища з величиною будь-якого іншого або з величиною цього самого явища, але взятою за інший час або за іншим об'єктом.</p> <p>Г. Дає змогу розкрити взаємозв'язок окремих факторів і визначити їх вплив на той чи інший показник. Умовою його застосування є наявність прямої чи непрямої залежності між досліджуваними факторами та значенням показника.</p> <p>Д. Один з узагальнюючих прийомів, що дає загальну характеристику однорідної сукупності.</p>

Завдання 2. Встановити відповідність між видами порівняльного аналізу та їх характеристикою.

Таблиця 4.2 – Види порівняльного аналізу та їх характеристика

Види аналізу	Характеристика
1. Горизонтальний 2. Вертикальним 3. Трендовим 4. Одновимірним 5. Багатовимірним	<p>А. Використовується для вивчення структури економічних явищ і процесів шляхом розрахунку питомої ваги складових, їх співвідношення тощо.</p> <p>Б. Застосовується для вивчення відносних темпів зростання чи зниження показників за кілька років.</p> <p>В. Проводиться зіставлення результатів діяльності декількох господарюючих суб'єктів за широким набором показників. Може використовуватися для визначення рейтингу кожного підприємства в сукупності підприємств.</p>

<i>Види аналізу</i>	<i>Характеристика</i>
	<p>Г. Використовується для визначення абсолютних і відносних відхилень фактичного значення показників від базового.</p> <p>Д. Зіставлення проводяться за одним або декількома показниками одного об'єкта або декількох об'єктів за одним показником</p>

Завдання 3. Встановити відповідність між видами величин, які використовуються в економічному аналізі, та показниками, що до них відносяться.

Таблиця 4.3 – Види величин та показники економічного аналізу

<i>Види величин</i>	<i>Показники</i>
1. Абсолютні величини	А. Відсоток виконання договору постачання.
2. Відносні величини виконання плану	Б. Середньорічна вартість основних засобів.
3. Відносні величини структури	В. Питома вага робітників в загальній чисельності працівників.
4. Відносні величини координації	Г. Чистий прибуток.
5. Середні величини	Д. Співвідношення оборотних і необоротних активів

Завдання 4. Визначити, якими величинами є наведені нижче показники (абсолютні, відносні чи середні величини), вказати вид відносних величин (виконання плану, динаміки, структури, координації, інтенсивності, ефективності, порівняння).

Таблиця 4.4 – Економічні показники

<i>Показники</i>	<i>Вид величини</i>
Середньорічна чисельність працівників	
Питома вага менеджерів в загальній чисельності працівників	
Середньорічна вартість основних засобів	
Збиток підприємства	
Чистий прибуток підприємства на 1 грн витрат	
Відсоток виконання договорів із постачання сировини	
Продуктивність праці одного робітника	
Частка підприємств великого бізнесу в регіоні	
Співвідношення урожайності зернових в Чернігівській і Житомирській областях	
Темп зростання обсягу виробництва продукції	
Споживання сировини на виробничі потреби	
Співвідношення позикового та власного капіталу	
Рентабельність продукції	
Обсяг виробленої продукції	
Середня заробітна плата за рік	

Завдання 5. Виділити кількісні, структурні і якісні показники: *обсяг реалізації продукції, середньорічна вартість основних засобів, собівартість продукції, витрати сировини, матеріаломісткість, чисельність працюючих, собівартість одиниці продукції, норма витрат на одиницю продукції, витрати робочого часу, рентабельність, частка витрат на оплату праці в собівартості продукції.*

Завдання 6. Визначити в кожній групі результативні та факторні показники за характером їх зв'язку:

1. Обсяг виробництва продукції, чисельність персоналу, продуктивність праці.
2. Вартість капіталу, обсяг власного капіталу, обсяг зобов'язань.
3. Чисельність працюючих, середньорічна заробітна плата, фонд оплати праці.
4. Середньорічна вартість основних засобів, обсяг виробництва продукції, віддача основних засобів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1. Згрупувати працівників за середньомісячною заробітною платою, кожену групу охарактеризувати на основі таких показників: чисельність працівників; фонд оплати праці; питома вага кожної групи. Результати дослідження занести до таблиці 4.6, зробити висновки.

Таблиця 4.5 – Дані щодо середньомісячної заробітної плати працівників

№ п/п	Працівник	Середньомісячна заробітна плата, грн	№ п/п	Працівник	Середньомісячна заробітна плата, грн
1.	Верченко С.О.	7600	7.	Стрілець В.Л.	7360
2.	Кузьменко О.Д.	10850	8.	Ткач В.В.	9110
3.	Лисенко П.О.	7580	9.	Шевченко С.Т.	8800
4.	Мазуренко О.М.	9450	10.	Шевчук Л.Л.	11200
5.	Пилипів О.Л.	10100	11.	Яковенко П.О.	8500
6.	Прокопенко О.С.	7500	Усього		

Таблиця 4.6 – Групування працівників за розміром середньомісячної зарплати

Групи працівників за величиною зарплати, грн	Чисельність працівників	Фонд оплати праці, грн	Питома вага, %	
			за чисел.	за ФОП
До 8000				
8001-9000				
9001-10000				
Більше 10000				
Разом				

Задача 2. Використовуючи балансовий метод, визначити нестачу або надлишок зернових на складі сільськогосподарського підприємства (тонн), а також відхилення від плану.

Таблиця 4.7 – Дані щодо залишків та руху зернових на складі

Показники	План	Факт	Абсолютне відхилення
1. Залишки на початок року (Зп)	400	450	
2. Надійшло за рік (Н):			
- від постачальників	4450	4850	
- власне виробництво	650	750	
- інші джерела	-	50	
3. Витрачено за рік (Вп):			
- на основне виробництво	4400	4300	
- на відгодівлю тварин	150	250	
- реалізовано робітникам	400	350	
- відпуск на сторону	-	100	
- інші потреби виробництва	-	150	
4. Залишки на кінець року (Зк)	550	650	
<i>Нестача(-) або Надлишок (+)</i>			

Задача 3. На основі наведених нижче даних, побудуйте баланс товарної продукції, визначте вплив окремих чинників на зміну залишку нереалізованої продукції на кінець періоду, оцініть виконання плану за обсягами виробництва товарної продукції та її реалізації.

Таблиця 4.8 – Динаміка обсягу товарної продукції (тис. грн)

Показники	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	Виконання плану, %
Залишки нереалізованої продукції на початок року	6 250	9 500		
Товарна продукція	70 500			
Обсяг реалізації продукції		79 400		
Залишки нереалізованої продукції на кінець року	8 500	4 500		

Задача 4. Проаналізувати основні показники динаміки випуску товарної продукції за чотири роки, попередньо заповнивши таблицю. Визначити середньорічний темп росту обсягу товарної продукції.

Таблиця 4.9 – Динаміка випуску товарної продукції

Роки	Випуск товарної продукції, тис. грн	Абсолютний приріст, тис. грн		Темп росту, %		Темп приросту, %	
		базисний	ланцюг.	базисний	ланцюг.	базисний	ланцюг.
2018	5500	-	-	-	-	-	-
2019	4900						
2020	5200						
2021	5800						

Задача 5. У таблиці представлені дані щодо обсягу товарної продукції заводу у порівняних цінах за роками. Оцінити динаміку обсягу товарної продукції, визначити середньорічний темп її зростання. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 4.10 – Вихідні дані для аналізу обсягу товарної продукції

Показник	Ретроспективний період, роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг товарної продукції, тис. грн	1200	1290	1340	1315	1385
Абсолютне відхилення (ланцюгове), тис. грн	-				
Темп росту (ланцюговий), %	-				

Задача 6. Оцінити виконання плану щодо витрат на оплату праці за місяць та ефективність їх формування (вказати показник), враховуючи дані таблиці.

Таблиця 4.11 – Вихідні дані для аналізу ефективності витрат на оплату праці

Показник	За планом	Фактично	Виконання плану, %
Витрати на оплату праці, тис. грн	250	310	
Обсяг товарної продукції, тис. грн	5800	7820	

Задача 7. Визначити, які види порівнянь можливі, якщо є такі дані:

На підприємстві А обсяг реалізації товарної продукції становив:

- фактичний у минулому році – 45000 тис. грн;
- плановий у звітному році – 46000 тис. грн
- фактичний у звітному році – 52000 тис. грн, у тому числі:
 - а) продукції тваринництва – 22000 тис. грн;
 - б) продукції рослинництва – 30000 тис. грн.

На аналогічному підприємстві Б фактичний обсяг реалізації у звітному році склав 76000 тис. грн

Задача 8. За наведеними у таблиці даними, оцініть структуру, а також абсолютну, відносну та структурну динаміку запасів підприємства.

Таблиця 4.12 – Динаміка обсягу та структури запасів підприємства

Показники	На початок року		На кінець року		Динаміка		
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	абсолютна	відносна, %	структурна, %
Виробничі запаси	2200		1950				
Незавершене виробництво	700		590				
Готова продукція	1550		1980				
Товари	100		80				
Загальна вартість запасів							

Задача 9. У поточному кварталі за планом передбачалося реалізувати продукції на 25 млн грн, а фактично підприємство отримало 27,5 млн грн доходу від реалізації. При цьому в попередньому році було заплановано отримати 18 млн грн виручки, а фактично реалізували продукції на 16,5 млн грн. Визначити відсоток виконання плану протягом двох років, а також фактичне абсолютне й відносне відхилення обсягу доходу від реалізації. Оцінити результати проведеного дослідження та представити їх у вигляді таблиці.

Задача 10. На основі вихідних даних, наведених в таблиці, оцінки ефективності діяльності підприємства на основі кількісних і якісних показників (*вказати показники*). Проаналізувати отримані дані та зробити висновки.

Таблиця 4.13 – Вихідні дані для оцінки ефективності діяльності підприємства

Показники	За планом	Фактично		
Реалізовано продукції (в натуральному вимірі), тис. од.	1450	1600		
Ціна одиниці продукції, грн	25	28		
Собівартість виробництва реалізованої продукції, тис. грн	25375	33600		

Тема 5.
МЕТОДИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

Питання для обговорення:

- 5.1. Види факторних моделей.
- 5.2. Методи розширення та скорочення факторних моделей.
- 5.3. Метод повних ланцюгових підстановок.
- 5.4. Метод абсолютних різниць.
- 5.5. Метод відносних різниць.

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Що являє собою факторна модель?
2. Які види факторних моделей найчастіше використовуються? Наведіть приклади їх застосування.
3. Яка різниця між факторними та результативними показниками?
4. З якою метою застосовують методи розширення та скорочення факторних моделей?
5. Що розуміють під терміном «елімінування»?
6. Яка мета застосування методів факторного аналізу?
7. Яка сутність методу повних ланцюгових підстановок? Які його переваги та недоліки?
8. Яка методика визначення впливу зміни факторів на результативний показник методом абсолютних різниць?
9. Яким чином розраховується вплив зміни факторів на результативний показник методом відносних різниць?

Тематика рефератів:

1. Факторний аналіз в системі економічного аналізу та в прогнозуванні.
2. Діагностика банкрутства підприємства з використанням технології факторного аналізу.
3. Особливості та сфера застосування SWOT-аналізу.
4. Аналітичне спрямування та етапи оцінки ризиків в економічному аналізі.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:

1. Головними особливостями методів елімінування є:

- А) вивчення всіх зв'язків одночасно;
- Б) виокремлення впливу одного фактору під час абстрагування від інших;
- В) деталізація складних систем на елементи з метою аналізу та подальшого логічного синтезу.

2. Факторні показники:

- А) розглядаються як результат дії одного або кількох чинників і виступає як об'єкт дослідження;
- Б) показують співвідношення абсолютних показників і виражаються у відсотках;
- В) відображають норми витрат виробничих запасів;
- Г) визначають стан результативного показника і є причинами зміни його величини.

3. Найбільш універсальним для розрахунку впливу факторів в усіх типах факторних моделей є:

- А) прийом повних ланцюгових підстановок;
- Б) прийом відносних різниць;

В) прийом абсолютних різниць.

4. При використанні методу повних ланцюгових підстановок в першу чергу розраховується вплив:

- А) основних факторів;
- Б) якісних факторів;
- В) кількісних факторів;
- Г) відносних факторів.

5. Спосіб визначення впливу факторів шляхом множення їх темпу приросту (коефіцієнту) на плановий (базисний) рівень результативного показника:

- А) спосіб повних ланцюгової підстановки;
- Б) спосіб відносних різниць;
- В) спосіб абсолютних різниць.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1. Використовуючи метод розширення факторної моделі, оцінити вплив факторів на рентабельність підприємства. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 5.1 – Вихідні дані

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсол. відхил.	Темп приросту, %
<i>Факторні</i>				
Чистий прибуток, тис. грн	1220	1350		
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн, у т.ч.:				
- середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	2500	2750		
- середньорічна вартість зобов'язань, тис. грн	7260	9520		
<i>Результативний</i>				
Рентабельність підприємства, %				

Задача 2. Використовуючи метод скорочення факторної моделі, оцінити вплив факторів на віддачу основних засобів. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 5.2 – Вихідні дані

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсол. відхил.	Темп приросту, %
<i>Факторні</i>				
1.1. Обсяг виробництва, тис. грн	32060	35000		
1.2. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	13300	15265		
1.3. Чисельність працюючих, осіб	70	71		
2.1. Продуктивність праці, тис. грн / ос.				
2.2. Фондоозброєність, тис. грн / ос.				
<i>Результативний</i>				
Віддача основних засобів, грн				

Задача 3. За даними таблиці обчислити обсяг реалізації товарів і визначити вплив факторів на його зміну.

Таблиця 5.3 – Вихідні дані (тис. грн)

Варіант	Залишки нереалізованих товарів на початок року		Залишки нереалізованих товарів на кінець року		Обсяг придбаних товарів протягом року	
	план	факт	План	Факт	План	Факт
1	2500	2700	2150	2000	26000	23000
2	2450	2300	2200	2400	25500	22900
3	2500	2400	2250	2400	25600	22800
4	2600	2800	2300	2500	25700	22800
5	2200	2300	2050	2500	25800	22700
6	2250	2500	2000	2050	25400	22800
7	2700	2500	2100	1950	25300	22900

Таблиця 5.4 – Дані щодо залишків, придбання та реалізації товарів

Показники	Обсяг, тис. грн		Абсолютне відхилення, тис. грн	Виконання плану, %
	За планом	Фактично		
Залишки товарів на початок року				
Обсяг придбаних товарів				
Обсяг реалізованих товарів				
Залишки товарів на кінець року				

Задача 4. Визначити резерви зростання обсягу продукції за рахунок зміни чисельності робітників і продуктивності праці, якщо відомо:

- виробництво продукції за планом 3120 тис. грн, фактично – 3720 тис. грн.;
- чисельність виробничого персоналу становила відповідно 325 і 310 осіб.

Задача 5. Розрахувати вплив факторів на результативний показник за допомогою різних способів елімінування. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 5.5 – Вихідні дані для факторного аналізу

Показники	Умовні позн.	За планом	Фактично	Абсол. відх.	Рівень виконання плану, %
Середньорічна чисельність виробничого персоналу, осіб	Ч	45			
Продуктивність праці, тис. грн	СВ		29600		
Обсяг виробництва, грн	ВП	1404000	1539200		

Задача 6. Визначити результативний показник та вплив факторів на його зміну в звітному році порівняно з попереднім роком та порівняно з планом. Визначити позитивні та негативні зміни факторів, з'ясувати їх причини та резерви покращення. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 5.6 – Вихідні дані

Показники	Минулий рік (Мф)	Звітний рік		Відхилення			
		План (Зп)	Факт (Зф)	абсолютне		відносне, %	
				Зф до Мф	Зф до Зп	Зф до Мф	Зф до Зп
Обсяг виробництва, тис. грн	27500	30000	26550				
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	1100	1250	1180				
Віддача основних засобів, грн							

Задача 7. Визначити рентабельність одиниці продукції. Виявити вплив факторів на зміну рентабельності одиниці продукції в звітному році порівняно з попереднім роком та порівняно з планом. Визначити позитивні та негативні зміни факторів, з'ясувати їх причини та резерви підвищення ефективності господарювання. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 5.7 – Вихідні дані для факторного аналізу

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абсол.	віднос., %
Ціна за одиницю продукції, грн	520	570		
Собівартість одиниці продукції, грн	400	475		
Рентабельність одиниці продукції, %				

Задача 8. Визначити результативний показник і розрахувати вплив факторів на його зміну. Визначити причини зміни показників та зробити висновки.

Таблиця 5.8 – Вихідні дані для факторного аналізу

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсол.	віднос., %
Матеріаломісткість одного виробу, грн.				
Ціна одиниці виробу, грн	72	78		
Норма витрачання матеріалів на одиницю продукції, кг	1,6	1,8		
Облікова ціна за 1 кг матеріалів, грн	22	25		

Задача 9. За даними, наведеними в таблиці, побудуйте модель формування обсягу товарної продукції під впливом факторів та оцініть розмір їх впливу із використанням прийомів факторного аналізу.

Таблиця 5.9 – Динаміка показників ефективності використання обладнання

Показники	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	Темп приросту, %
Товарна продукція (за місяць), шт.	108 000	120 960		
Середньорічна кількість верстатів, од.	18	20		
Середній виробіток одного верстата за день, шт.				
Середня кількість днів роботи одного верстата	25	24		

Тема 6.**ТРАДИЦІЙНІ ЕВРИСТИЧНІ МЕТОДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ****Питання для обговорення:**

- 6.1. Сутність та види евристичних методів дослідження.
- 6.2. Характеристика основних евристичних методів економічного аналізу.
 - 6.2.1. Анкетування.
 - 6.2.2. Метод мозкового штурму.
 - 6.2.3. Метод експертних оцінок.
 - 6.2.4. Метод контрольних запитань.
 - 6.2.5. Методи асоціацій та аналогій.
 - 6.2.6. Метод дерева рішень.

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Які основні умови, що визначають необхідність застосування евристичних методів?
2. Дайте визначення сутності евристичних методів.
3. Які методи евристичного аналізу відносяться до індивідуальних і колективних груп?
4. Визначте евристичні методи, які відносяться до групи психологічних методів.
5. Наведіть експертні методи економічного аналізу.
6. Охарактеризуйте сутність методу анкетування.
7. Назвіть ризики застосування методу анкетування.
8. У чому полягає мета методу мозкового штурму?
9. Охарактеризуйте основні умови та обмеження методу мозкового штурму.
10. Назвіть етапи реалізації методу мозкового штурму.
11. У чому полягає робота експертів при використанні методу експертних оцінок?
12. Вкажіть різницю між індивідуальними та колективними експертними методами.
13. Яка мета та особливості застосування методу Дельфі?
14. У чому призначення методу контрольних запитань?
15. Які вимоги висуваються до контрольних запитань?
16. Які види аналогій найчастіше використовуються в економічних дослідженнях?
17. Які умови до реалізації методів асоціацій та аналогій?
18. Яка мета застосування методу дерева рішень?
19. Назвіть основні етапи прийняття управлінських рішень за допомогою побудови дерева рішень.

Тематика рефератів:

1. Евристичний метод прийняття господарського рішення «мозковий штурм»: основні типи та технологія його реалізації.
2. Сутність та етапи реалізації методу сценарного моделювання в управлінні підприємством.
3. Метод «Делфі» як технологія прийняття управлінських рішень.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:**1. Евристичні методи поділяються на:**

А) стохастичні;	Б) психологічні;
В) математичні;	Г) експертні.

2. Методами експертних оцінок є:

- А) спосіб аналізу та оцінки майбутніх результатів дій на основі передбачень фахівців;
- Б) спосіб вивчення та оцінки нинішніх результатів дій на основі досвіду фахівців;
- В) спосіб відстеження динаміки та стану результатів дій на основі висновків фахівців;

Г) спосіб прогнозування та оцінки майбутніх результатів дій на основі передбачень фахівців;

Д) спосіб дослідження результатів дій минулих років на основі думок фахівців.

3. Основні етапи реалізації методу мозкового штурму відбуваються в такій послідовності:

А) визначення проблеми, генерація ідей, аналіз ідей, завершення;

Б) визначення проблеми, генерація ідей, аналіз ідей, пошук можливостей для їх реалізації та завершення;

В) визначення проблеми, генерація ідей, пошук можливостей для їх реалізації та завершення;

Г) визначення проблеми, генерація ідей, пошук можливостей для їх реалізації та завершення.

4. Мета методів асоціацій та аналогій полягає в:

А) активізації та використанні асоціативного мислення людини;

Б) аналізі та оцінці існуючих проблем;

В) генеруванні нових ідей і пропозицій;

Г) зіставленні досліджуваного явища, процесу, об'єкта з іншими більш-менш подібними;

Д) розробці інструментарію дослідження.

5. Метод контрольних запитань реалізується шляхом:

А) надання відповідей на запитання, які виникають в ході інтерв'ю;

Б) обговорення питань, які доцільно включити в список;

В) надання відповідей на запитання згідно складеного списку;

Г) всі відповіді правильні.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Встановити відповідність між методами експертних оцінок та їх характеристиками.

Таблиця 6.1 – Характеристика методів експертних оцінок

Методи	Характеристика
1. Анкетування 2. Метод Дельфі 3. Метод контрольних запитань 4. Метод особистої аналогії 5. Метод дерева рішень	<p>А. Передбачає графічну побудову варіантів реалізації управлінських рішень з урахуванням станів середовища та ймовірностей отримання результатів від їх реалізації.</p> <p>Б. Призначений для активізації творчого процесу для вирішення поставленого завдання шляхом надання відповідей на запитання згідно попередньо складеного їх списку.</p> <p>В. Надання експертом письмових відповідей на запитання анкети.</p> <p>Г. Проведення експертного опитування серед групи фахівців у декілька етапів, вибір найкращого із рішень через взаємну критику поглядів окремих фахівців, висловлюваних без безпосередніх контактів між ними та при збереженні анонімності думок чи аргументів на їх захист.</p> <p>Д. Сутність методу полягає в тому, що людина подумки втілюється в образ об'єкта, який досліджується, аналізує відчуття, що виникають при цьому, і знаходить ефективне рішення проблеми.</p>

Завдання 2. Встановити відповідність етапам реалізації методу мозкового штурму їх характеристик.

Таблиця 6.2 – Характеристика етапів реалізації методу мозкового штурму

Етапи	Характеристика
1. Постановка проблеми. 2. Генерація ідей. 3. Відбір, систематизація та оцінка ідей. 4. Пошук можливостей для реалізації ідей.	<p>А. Висувається велика кількість ідей, якість яких свідчить про ефективність застосування мозкового штурму.</p> <p>Б. Оцінювання кожної ідеї з позицій оригінальності та реальності її реалізації в сучасних економічних реаліях.</p> <p>В. Глибоке вивчення, обговорення, висловлення критичних думок щодо наданих ідей задля виявлення раціональних, «життєздатних» з них.</p> <p>Г. Представники груп презентують свої ідеї, які відібрані як актуальні, оригінальні, які можна реально реалізувати.</p> <p>Д. Чітке формулювання проблеми, відбір учасників і розподіл їх ролей.</p>

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Задача 1. Необхідно за допомогою методу колективних експертних оцінок розробити комплекс пропозицій щодо вирішення проблеми суб'єкта господарювання – стрімке скорочення доходу від реалізації продукції (товарів, послуг). Для виконання завдання здобувачам вищої освіти потрібно розділитися на групи до 6 осіб, результати генерування ідей щодо активізації діяльності підприємства представити у вигляді презентації.

Задача 2. Менеджмент компанії вирішив диверсифікувати свою діяльність шляхом випуск нового виду продукції та має прийняти господарське рішення: створення великого підприємства; створення малого підприємства; продати патент на виготовлення цього виду продукції іншій компанії. Розмір фінансового результату, який компанія може отримати в результаті реалізації кожного з проектів залежить від стану ринкового середовища (сприятливого чи несприятливого).

Побудувати «дерево рішень» та обґрунтувати рекомендації щодо управлінського рішення, враховуючи, що ймовірність кожного зі станів ринку дорівнює 0,5.

Таблиця 6.3 – Ймовірні фінансові результати реалізації управлінських рішень

Варіант	Зміст управлінського рішення	Фінансовий результат при стані ринкового середовища, млн грн	
		сприятливому	несприятливому
1	Створення великого підприємства	280	-230
2	Створення малого підприємства	120	-30
3	Продаж патенту іншій компанії	20	20

Тема 7.
АНАЛІЗ РЕЗЕРВІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання для обговорення:

- 7.1. Сутність та різновиди резервів підвищення ефективності господарської діяльності.
- 7.2. Принципи виявлення та мобілізації резервів.
- 7.3. Методика вимірювання та оцінки резервів.

Питання для самоперевірки та контролю знань:

1. Які існують наукові підходи до розуміння сутності поняття «резерв» у економічній сфері?
2. Назвіть види господарських резервів за класифікаційними ознаками.
3. Охарактеризуйте етапи пошуку резервів господарської діяльності.
4. Що є вимірюванням резервів і від чого залежить вибір способу такого вимірювання?
5. Які об'єктивні фактори необхідно враховувати при прийнятті управлінських рішень щодо залучення виявлених резервів?
6. Наведіть ключові резерви, пов'язані зі створенням і використанням засобів праці.
7. Визначте шляхи реалізації резервів, пов'язаних із формуванням матеріальних ресурсів.
8. Охарактеризуйте резерви використання трудових ресурсів.
9. Яких принципів необхідно дотримуватися в ході раціонального пошуку та реалізації резервів?
10. Охарактеризуйте явні та приховані способи виявлення резервів.
11. Які спеціальні методичні прийоми використовують для пошуку прихованих резервів?

Тематика рефератів:

1. Формування системи реінжинірингу бізнес-процесів на підприємстві.
2. Реалізація технології бенчмаркінгу на підприємстві.
3. Технологія PEST-аналізу та її використання для формування стратегії розвитку підприємства.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ:

1. Задля досягнення головної цілі економічного аналізу – підвищення ефективності господарської діяльності підприємства, необхідно:

- А) виявити внутрішні і зовнішні резерви;
- Б) продати підприємство іншому власнику;
- В) скласти перспективний план діяльності підприємства;
- Г) створити нове підприємство.

2. Використання резервів виробництва забезпечує:

- А) збільшення витрат суспільної праці;
- Б) збільшення складських запасів;
- В) здешевлення виробництва продукції;
- Г) зростання ефективності виробництва;
- Д) підвищення продуктивності праці.

3. Резервами екстенсивного характеру є:

- А) впровадження енергозберігаючих технологій виробництва;
- Б) додаткове створення робочих місць;
- В) підвищення кваліфікації працівників підприємства;
- Г) збільшення кількості верстатів у цеху.

4. До прихованих резервів відносяться:

- А) невикористані можливості або упущені вигоди;
- Б) зменшення норми використання сировини;
- В) збільшення обсягу виробництва;
- Г) запаси готової продукції на складі.

5. Резерв збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок ліквідації втрат робочого часу можна визначити як добуток кількості годин втраченого робочого часу на:

- А) ціну продукції;
- Б) собівартість продукції;
- В) середньогодинний виробіток;
- Г) рентабельність продукції.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Встановити відповідність між класифікаційними ознаками господарських резервів та їх видами.

Таблиця 7.1 – Класифікаційні ознаки та види господарських резервів

Класифікаційні ознаки	Види резервів
1. За джерелами утворення	А. Виробничої діяльності; комерційної діяльності; фінансової діяльності; інвестиційної діяльності. Б. Внутрішньогосподарські; зовнішні. В. Екстенсивні; інтенсивні. Г. Невикористані; поточні (короткострокові); перспективні (довгострокові). Д. У використанні засобів праці; у використанні предметів праці; у використанні трудових ресурсів. Е. У виробництві; у сфері обігу. Ж. Явні; приховані.
2. За характером впливу на результати виробництва	
3. За видами ресурсів	
4. За стадією відтворення	
5. За способом виявлення	
6. За ознакою часу	
7. За видом діяльності	

Завдання 2. Встановити відповідність між етапами виявлення господарських резервів та їх характеристикою.

Таблиця 7.2 – Характеристика етапів виявлення господарських резервів

Етапи	Характеристика
1. Аналітичний	А. Включає систему конструктивних заходів із мобілізації виявлених резервів. Б. Передбачає практичну реалізацію розроблених заходів, здійснення контролю над ними, а також оцінювання результатів впровадження, отриманого економічного ефекту. В. Відбувається виявлення та вимірювання господарських резервів.
2. Організаційний	
3. Функціональний	

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Задача 1. Визначити резерви підприємства по випуску продукції, якщо відомо:

- для виробництва одиниці продукції фактично витрачено 27 кг сировини при нормі 24 кг/од.;
- фактичний обсяг продукції 600 тис. од.

Задача 2. На основі дослідження попиту торгівельним підприємством у звітному періоді додатково придбано 1200 одиниць товару, при цьому чистий прибуток від реалізації кожної одиниці склав 580 грн. Визначити додаткову вигоду, яку отримало підприємство.

Задача 3. На підприємстві фактична чисельність робітників складає 25 осіб, при цьому є технічна можливість збільшити їх до 28 осіб. Продуктивність праці одного працівника фактично становить – 20 тис. грн, а можлива – 25 тис. грн. Обґрунтувати можливі резерви нарощування товарної продукції.

Задача 4. Через збільшення попиту на продукцію заводу у звітному році кількість верстатів зростала на 12 одиниць порівняно з плановою їх кількістю. Згідно планових даних виробіток одного верстату мав становити 72 000 деталей. Визначити розмір резерву збільшення обсягу виробництва деталей за рахунок використання додаткових верстатів.

Задача 5. Визначити розмір резерву нарощування виробництва продукції за рахунок зменшення норм витрат сировини в результаті впровадження нових технологій на основі таких даних:

- норма витрат сировини до впровадження заходу – 3,6 кг;
- норма витрат сировини після впровадження заходу – 3,2 кг;
- базова ціна 1 кг сировини – 56 грн;
- базовий обсяг виробництва – 32 000 од.

Задача 6. Визначити розмір резерву нарощування виробництва продукції за рахунок ліквідації втрат робочого часу, якщо середньогодинний виробіток становить 320 грн, згідно плану обсяг фонду робочого часу складав 48 000 людино-годин, а фактично – 46 300 людино-годин.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник / [за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової. Київ: "Центр учбової літератури", 2013. 384 с.
2. Будько О. В. Розвиток методики економічного аналізу в системі управління сталим розвитком підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №10. С. 39-43
3. Гончаренко Н.Г. Прийняття обґрунтованих управлінських рішень на підставі економічного аналізу господарської діяльності підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 30. С. 52-54. URL: <http://surl.li/arumi>
4. Гороховатський В.О., Дубницький В.Ю., Кобилін А.М. Програмна реалізація методів економічного факторного аналізу. *Системи обробки інформації*. 2015. Вип. 4. С. 130-135.
5. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз : навч. посіб. / Вінниц. нац. техн. ун-т. вид. 2-ге, доповн. та переробл. Вінниця : ВНТУ, 2013. 84 с.
6. Грицаєнко Г.І., Грицаєнко М.І. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник. Мелітополь: Люкс, 2021. 260 с.
7. Дацій О.І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О.І. Дацій, О.О. Шевченко, Н.О. Шевченко, Н.І. Демчук, М.О. Сичова, В.П. Жук; Акад. муніцип. упр. Дніпро: Біла К. О., 2014. 235 с.
8. Дерун І.А. Розвиток економічного аналізу як науки в Україні: ретроспектива та виклики сьогодення. *Облік і фінанси*. 2016. №1. С. 154-160.
9. Економічний аналіз : навч. посіб. / П.М. Коюда, Н.В. Ігуменцева, Т.Р. Спєвакова, В.Г. Харченко. 2-е вид., випр. і допов. Харків: Компанія СМІТ, 2013. 69 с.
10. Економічний аналіз: навч. посіб. / Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко та ін.; за ред. Волкової Н.А. Одеса: ОНЕУ. 2015. 310 с.
11. Єгорова О.В., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник Ю.М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с.
12. Коваленко О.В., Сотченко Ю.К., Дерев'янка А.А. Методи аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. *Вісник Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Економічні науки*. 2020. Вип. 1. С. 29-36. URL: <http://surl.li/aruml>
13. Ковальчук Т. М., Вергун А.І. Система принципів організації економічного аналізу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70), №5. С. 98-105. URL: <http://surl.li/arumm>
14. Кохно І.І. Методика здійснення економічного аналізу та контролю на основі фінансової звітності підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. №1(2). С. 50-54.
15. Кулик А.В. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 452 с.
16. Купалова Г.І., Мурована Т.О. Теорія економічного аналізу : практикум. Київ: «Освіта України», 2014. 640 с.
17. Лисенко А. М. Детермінований факторний аналіз у дослідженні фінансово-господарської діяльності малого підприємства: методичний аспект. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2020. № 3(2). С. 116-122
18. Мельниченко О.В. Роль економічного аналізу в оцінці фінансової безпеки підприємства. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2019. № 2. С. 26-31.
19. Мельнік М. А. Сучасні аспекти аналізу організаційно-технічного рівня підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля*. 2020. №2. С. 54-57.

20. Мішеніна Н.В., Мішеніна Г.А., Ярова І.Є, Економічний аналіз : навч. посіб. Суми: Сум. держ. ун-т., 2014. 305 с.
21. Міщук Г.Ю. Економічний аналіз: навчальний посібник / Міщук Г.Ю., Джигар Т.М., Шишкіна О.О. Рівне: НУВГП, 2017. 156 с.
22. Мулик Т.О. Організаційно-методичні аспекти діяльності аналітичної служби підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. №8. URL: <http://surl.li/arumt>
23. Основи економічного аналізу: навч.-метод. посібник / В.М. Микитюк, Т.М. Паламарчук, О.П. Русак [та ін.]; за ред. В. М. Микитюка. Житомир: Рута, 2018. 440 с
24. Отенко В.І., Іванієнко В.В., Азаренков Г.Ф. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 344 с.
25. Павлік І. Модель організації економічного аналізу в обліково-аналітичній системі суб'єкта господарювання аграрного сектору економіки. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30, № 1(2). С. 108-117.
26. Петрович І.М., Прокопишин-Рашкевич Л.М. Економіка та фінанси підприємства: підручник. Львів, 2014. 408 с.
27. Полінкевич О.М., Волинець І.Г. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. Луцьк : ВежаДрук, 2018. 336 с.
28. Румянцев М.В. Економічний аналіз і моделювання господарської діяльності підприємства : навч. посіб. для студентів ВНЗ / [М.В. Румянцев, Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, О.О. Тарасова; ДВНЗ "Донец. нац. техн. ун-т". Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2014. 297 с.
29. Синькевич Н. І. Економічний аналіз: курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. 97 с.
30. Талах В. І., Талах Т.А. Сутність і значення порівняльного аналізу підприємницької діяльності підприємств. *Економічний форум*. 2020. №2. С. 98-105.
31. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. / [О.І. Дацій, О. О. Шевченко, Н. О. Шевченко, Н.І. Демчук, М. О. Сичова, В. П. Жук]; за ред. О. І. Дація. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2014. 236 с.

ЗМІСТ		
ВСТУП		3
ТЕМА 1.	<i>ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ</i>	4
ТЕМА 2.	<i>ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ</i>	7
ТЕМА 3.	<i>ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ</i>	10
ТЕМА 4.	<i>МЕТОДИ ПЕРВИННОЇ ОБРОБКИ ТА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ДАНИХ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ</i>	14
ТЕМА 5.	<i>МЕТОДИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ</i>	20
ТЕМА 6.	<i>ТРАДИЦІЙНІ ЕВРИСТИЧНІ МЕТОДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ</i>	24
ТЕМА 7.	<i>АНАЛІЗ РЕЗЕРВІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	27
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА		30